

Vakıf Üniversitesinde Psikoloji Eğitimi

Yudit Namer – Olga Selin Hünler – Ekrem Düzen

Türkiye’de psikoloji eğitiminin sürekli karşı karşıya geldiği sorunlar arasında psikologların bağımsız meslek yasası mücadelesi, YÖK’ün psikoloji bölümlerinin akreditasyon sürecini aynı anda yetkin ve yetkin olmayan farklı mercilere vermesi, farklı alanlarda uzmanlaşmaya erişimin adil dağılmaması gibi büyük ve kapsamlı başlıklar bulunmaktadır. Türkiye’de vakıf üniversiteleri bünyesindeki psikoloji eğitimi ise bu sorunlar içerisinde varlığını sürdürmeye çalışırken aynı zamanda öğretim kaynaklarını aşan öğrenci sayısı, psikolojide uzmanlaşmanın doğasına ters düşen kalabalık lisansüstü sınıfları, sözleşmeli-kadro ve ders saat ücretiyle öğretim hizmeti sağlayan öğretim elemanlarının güvencesiz çalışma koşulları gibi sıkıntıların gölgesinde ilerlemektedir. Bu koşullarda bağımsız meslek yasası mücadelesi veren, alanda savunucu rolü üstlenen ve toplum yararına çalışan psikolog yetiştirmek giderek zorlaşmaktadır. Bu makale özellikle vakıf üniversitesi psikoloji bölümlerinde savunucu psikolog gelişimini desteklemenin zorluklarına odaklanarak Türkiye’deki psikoloji eğitimine eleştirel bir bakış getirmeyi ve alternatif öneriler sunmayı hedeflemektedir.

Psychology education in Turkey is currently facing difficulties such as campaigning for professional regulation under an independent ‘psychologists act’, the Council of Higher Education’s simultaneous authorization of competent as well as unfit bodies to accredit psychology departments, and unjust distribution of access to professional specialization. Psychology education in foundation universities, while trying to persevere within the aforementioned circumstances, has to cope with student numbers exceeding teaching resources, overcrowded graduate classes which is contrary the nature of specialization in psychology, and the precarious conditions of the teaching staff who often teach on the basis of hourly pay or yearly contracts. These constraints deem it very difficult to nurture psychologists who campaign for their rights, advocate for others’ rights and work for the community. This

article attempts to develop a critical outlook on psychology education in Turkey with a specific focus on the difficulties of nurturing advocate psychologists, and hopes to propose alternative solutions.

Giriş

Türkiye'deki psikoloji tarihinin gelişme ve kurumsallaşma tarihçesine politika değişmelerinin etkileri açısından bakıldığında, neoliberal politikaların uyarlanmasıyla birlikte üretim tarzında meydana gelen dönüşümlerin psikolojiye olan ihtiyacı da yeniden biçimlendirdiği gözlenmektedir (Batur, 2006). Ağırlığını giderek daha fazla hissettiren neoliberal politikaların hedefleri doğrultusunda özellikle 2000'li yıllarda yeniden yapılandırılan sosyal politikaların psikoloji alanındaki hızlı gelişmeyi tetiklediğini söylemek mümkündür. Diğer sosyal bilim alanlarındaki görece yavaş ilerlemeyle kıyaslandığında psikoloji alanı özellikle 2000'li yıllarda hızlı bir ivmeyle öne çıkmaya başlamıştır. Ancak bu ivme, niteliksel bir gelişmeden çok niceliksel bir genişlemeyle ilgilidir. 2013 yılı ÖSYM tercih kitapçığı verilerine göre 60'ı Türkiye sınırları içerisinde toplam 69 aktif psikoloji bölümü bulunmaktadır. Hâlihazırda kurulmuş ve öğrenci almaya başlamamış ya da kuruluşu için başvuru yapılmış bölümler bu sayılara dâhil değildir. 2013 yılında psikoloji bölümlerinin toplam kontenjanı 4975'e ulaşmıştır ve bu kontenjanların %69'u vakıf üniversitelerine ayrılmıştır (Kılanç, 2013).

Türkiye'deki Psikoloji Bölümlerinin Kontrolsüz Çoğalması

1996 yılında psikoloji bölümü sayısı sadece 10 iken (Arık, 2013) 2014 yılı itibariyle bölüm sayısı 74'e ulaşmıştır (Türk Psikologlar Derneği, 2014a). Vakıf üniversitelerindeki psikoloji bölümleri ele alındığında hâlihazırda Türkiye'de 73 vakıf üniversitesi bulunduğunu, 47'sinde psikoloji bölümü olduğunu görmek mümkündür (Arık, 2014). Sümer ve arkadaşları (2013) 2013 yılında Türkiye'deki psikoloji bölümlerinde 120 profesör, 66 doçent, 204 yardımcı doçent, 72 öğretim görevlisi ve 140 araştırma görevlisi bulunduğunu belirtmektedir. Bu genişlemeye başka bir açıdan bakılacak olursa, psikoloji öğretim üyeleri sayısının 1993-2013 yılları arasında 10 kat artarken öğrenci sayısının 25 kat artış gösterdiği anlaşılmaktadır (Türk Psikologlar Derneği, 2014a). Bu sayılar yarı zamanlı/sözleşmeli öğretim elemanlarını kapsamamaktadır. Üniversitelerin bir dönemde hangi dersler için yarı zamanlı/sözleşmeli öğretim elemanlarına başvurduğunu tespit etmek ise aşağıda tartışılacak nedenlerden dolayı kolay değildir.

Diğer yandan, öğretim üyelerinin mezun oldukları bölümler incelendiğinde %31.2'sinin lisans derecelerini, %38.9'unun ise doktora derecelerini psikoloji dışında bir alandan aldığı görülmektedir (Arık, 2013). Psikoloji bölümlerinde yer alan ve psikoloji lisans derecesine sahip olmayan en geniş grubu %11.8'le tıp lisans derecesine sahip olanlar oluşturmaktadır.

Tüm bu sayılar psikoloji bölümleri sayısının ve bölüm kontenjanlarının kontrolsüzce arttığını göstermektedir. Basit bir hesaplama, bölüm sayıları ve bölüm kontenjanlarındaki artış ile öğretim üyesi sayısındaki artış oranlandığında bu kontrolsüz genişlemenin ne ölçüde gerçekleşmekte olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu orantısızlık, psikoloji dışındaki alanlardan gelen öğretim üyelerinin psikoloji bölümlerinde kendilerine gittikçe daha fazla yer bulmalarına zemin hazırlamaktadır.

Bir yandan yeni kurulan psikoloji bölümü sayısının diğer yandan mevcut ve yeni tüm bölüm kontenjanlarının arttırılmasının nitel bir gelişmeye değil de

kontROLSÜZ nicel bir genişlemeye karşılık geldiğinin tek ölçüsü orantısız öğretim elemanı sayısı değildir. Diğer bir ölçü, genel ve konuya özel öğretim kaynaklarındaki artışın oranlanmasıyla kolayca elde edilebilir. Hâlihazırda kadrosunda psikoloji kökenli öğretim elemanı bulunmayan, ya da göstermelik sayıda bulunan, psikoloji temel bilim alanı derslerini bile kendi kadrosu içerisinde veremeyen, öğrencilerine laboratuvar, staj, uygulama ve araştırma olanağı sağlamayan, öğrenci kontenjanı 100'ü aşan vakıf ve devlet üniversiteleri birbiri ardına açılmaya devam etmektedir. Üstelik YÖK yönetmeliklerinde yapılan son değişikliklerle psikoloji bölümü açmanın minimum kriterleri belirlenirken öğretim üyelerinin psikolojinin herhangi bir alt alanından mezun olması ya da doktora derecelerini alması zorunluluğu da ortadan kaldırılmıştır (Türk Psikologlar Derneği, 2014a). Bu koşullar altında öğrenci merkezli eğitim verdiğini iddia eden birçok üniversitenin, nitelikli bir temel psikoloji eğitimini gerçekleştirmek için gerekli asgari koşulları sağlamaktan ve asgari olanakları sunmaktan uzak oldukları açıktır.

Akreditasyon Süreçleri

Bu koşullar altında, uluslararası standartları referans alan bir psikoloji eğitimi gerçekleştirme ve bu nitelik için gerekli asgari olanakları sağlamanın kriterlerini belirleyip benimsetme ve uygulamaya geçirme her zamankinden daha acil ve önemli hale gelmiştir. Psikoloji alanında gözlenen ve niteliksel gelişmeyi neredeyse tümüyle ihmal eden bu niceliksel genişlemeyi acil dengeleme yöntemlerinden biri bölümlerin akreditasyonu olarak ortaya çıkmaktadır. Akreditasyon, olağan halin ödüllendirilmesi için başvurulacak bir tescil mekanizması değil, standartların sağlanması ve korunması amacıyla başvurulması gereken bir rehberlik mekanizmasıdır (Türk Psikologlar Derneği, 2014a). Hal böyleyken, kaynaklarla orantısız bir öğretim süreciyle baş başa kalan ve bu yüzden varlığını ve işlevini nitel olmaktan çok nicel verilerle ifade etmek zorunda bırakılan psikoloji bölümleri için - ironik olarak - bir hak arama/hak savunma aracına dönüşmüştür.

Dünyada psikoloji bölümlerinin asgari eğitim standartlarını belirlemek için bölümlerin ya da derslerin akredite edilmesi yöntemi uzun süredir kullanılmaktadır. Amerika'da Amerikan Psikoloji Birliği (APA), Avustralya'da Avustralya Psikoloji Akreditasyon Konseyi (APAC), İngiltere'de İngiliz Psikoloji Birliği (BPS) bu işlevi görmektedir. Türkiye'de de Türk Psikologlar Derneği (TPD), Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından psikoloji bölümlerinin akreditasyonu için yetkilendirilmiştir.

TPD Akreditasyon El Kitabı akreditasyonu "bir bölümün ya da programın kendi belirlediği ve/veya kendisinden beklenen amaçları gerçekleştirebilmesi için gerekli olan asgari düzeydeki başarı ve kalite standartlarının güvence altına alınması süreci olarak" (Türk Psikologlar Derneği, 2014b, s.3) tanımlamaktadır. YÖK'e göre akreditasyonun amacı:

1. Eğitim-öğretimin niteliğinin artırılması ve sistematik bir yaklaşımla sürekli geliştirilmesi,
2. Eğitim-öğretimin niteliğinin güvence altına alınması,
3. Yükseköğretimin hizmet sunduğu kesimlere eğitim-öğretimin niteliğinin belirli standartlara dayalı olarak yürütüldüğünün güvencesinin verilmesi (Türk Psikologlar Derneği, 2014b, s.3) olarak tanımlanmıştır.

Fen, Edebiyat, Fen-Edebiyat, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakülteleri Öğretim Programları Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği (FEDEK) YÖK'ten

akreditasyon yetkisi almış bir başka kurumdur. FEDEK (2009) misyonunu psikoloji bölümlerinin de altında yer aldıkları Fen, Edebiyat, Fen-Edebiyat, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakülteleri'nin (FEF) öğretiminin kalitesinin yükseltilmesine katkıda bulunmak, FEF bölümlerinde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve topluma hizmeti ilerletmek ve farklı disiplinlerdeki öğretim programları için akreditasyon, değerlendirme ve bilgilendirme çalışmaları yapmak olarak tanımlamıştır. TPD akreditasyon koşullarını karşılayamayan birçok psikoloji bölümü FEDEK akreditasyonuna başvurmaktadır.

Akreditasyon ile ilgili en temel problemlerden birisi zaten bölümlerce sağlanması gereken 'minimum eğitim kriterlerinin' üniversite dışında bir yapı tarafından değerlendirilmesidir. Bu değerlendirme sonucunda bölümler zaten yerine getirmeleri gereken kriterleri yerine getirdikleri için akreditasyon belgesi alarak kendilerine bir ayrıcalık vehmetmekte, zaten yerine getirmeleri gereken bu kriterleri yerine getirmeyen bölümlere yönelik ise hiçbir yaptırım uygulanamamaktadır. Bu bağlamda akademinin kendi içerisinden yürütmesi gereken bir özelleştirme ile üniversitenin ne olması gerektiği tartışması dışsal araçlar ile işlevler üzerinden yürütülmektedir.

Akreditasyon süreçlerinin kendi içinde ciddi sorunları olmasına rağmen birçok vakıf üniversitesinin kendi iç denetimlerine yönelik hiçbir girişimleri olmadığı gerçeği göz önüne alındığında, psikoloji bölümlerinin eğitim standartlarının en azından minimumda korunabilmesi için kriterleri bilimsel gerekler ile belirlenmiş şeffaf bir dışsal denetim/akreditasyon dışında kısa vadeli bir çözüm önerisi getirmek mümkün görünmemektedir.

Bologna Süreci

Üniversitelerin yükseköğretim standartlarını yükseltmesi beklentisi ile öne sürülen bir diğer program da Bologna Protokolü'dür (BP). Öğrenci ve öğretim elemanlarının Avrupa içerisinde serbest dolaşımını ve bilimsel bilginin özgürce üretilmesini hedef aldığını söyleyen BP, üniversitede en temel olması gereken eleştirel aklın metodolojik üretimleri yerine araçsal ve faydacı pratikleri koymaktadır. Böylelikle BP, sadece ekonomik değeri olan çalışmaları destekleyerek - eleştirel aklın ürünlerini dolaylı yoldan değersizleştirerek - üniversiteyi sanayinin ihtiyaçları doğrultusunda bilgi üreten bir kurum haline getirme, diğer bir deyişle bilgiyi metalaştırma politikasının parçası olmuştur (Eğitim ve Bilim Emekçilerinin Yükseköğretim Deklarasyonu, 2008).

2013'de gerçekleştirilen TPD Psikoloji Lisans ve Lisansüstü Eğitimi Çalıştayı'nda da Türkiye'de Bologna sürecinden geçen psikoloji bölümlerinde Avrupa Kredi Transfer Sistemi (AKTS) kredilerinin derslerin gerçek iş yükünü yansıtmadığı, sürecin psikoloji eğitiminde tektipleşmeye yol açtığı, bölümlerin özerkliğini ortadan kaldırdığı, sistemin yukarıdan aşağıya dayatıldığı, süreçlere öğrencilerin katılımını aramadığı, yaşam boyu öğrenme anlayışı ve yaklaşımıyla üniversiteleri sertifikasyon kurumu haline getirdiği ve üniversiteyi özel sektörle proje yapmadan ayakta kalamaz kıldığı dile getirilmiştir (Türk Psikologlar Derneği, 2014a).

Avrupa'daki üniversite öğrencileri ve öğretim üyelerinin BP'ye eleştirilerinden bir diğeri de diploma programlarının 3+2 bachelors+master sistemine dönüştürülmesine yöneliktir. Temel eğitimin süresinin azaltılması yeterli birikime sahip olmadan mezun olmaya neden olurken herkesin çalışabilmek için mutlaka yüksek lisans yapması zorunluluğunu da dayatmaktadır. Bu değişim Avrupa'daki ücretsiz ya da düşük ücretle sağlanan üniversite

eğitiminin hızla paralı hale dönüşmesine yol açmıştır. BP, Türkiye’de üniversite eğitiminin sorunlarına çözüm olacak sihirli bir değnek gibi gösterilirken sistemin hâlihazırda süren sorunlarının üzerine eklenmiştir.

Bologna süreci sadece sözü edilen içerik ve yöntem sorunlarını değil aynı zamanda pek çok pratik zahmetleri de beraberinde getirmiştir. Birçok vakıf üniversitesinde, sayıları minimum düzeyde tutulan öğretim üyeleri, bir yandan yoğun akademik ve idari iş yükünü taşımaya çalışır diğer yandan da sözleşmelerinin yenilenmesi için sıkı bir yayın baskısı altında bunılırken, Bologna süreciyle birlikte gelen ölçme-değerlendirme-tekrar-ölçme-değiştirme-ölçme sarmalında, iş yüklerinin geometrik olarak artmış olduğu bir durumla karşı karşıya kalmıştır. Akademik faaliyetlerin yanı sıra gittikçe çoğalan pek çok idari iş yükünün üstüne verimsizce zaman alan sayısız komisyon çalışması eklenmiştir. Bölümlerde çok az sayıda olduğu halde çok iş yükü altında bulunan araştırma görevlileri de iş yüklerine ek olarak Bologna süreçlerinin evrak işleriyle uğraşmak zorunda kalmaktadır. Eğitim standartlarının yükselmesine ne şekilde hizmet edeceği konunun muhataplarınca tartışılmamış ve benimsenmemiş bir program, bölüm yapılanmasının asgari koşulları sağlayamayacak ölçüde zayıf tutulması ve sürecin tepeden aşağıya sadece şekil şartını yerine getirecek biçimde işletilmesi sebebiyle eğitim standartlarını daha da düşüren bir eziyete dönüşmüştür.

Vakıf Üniversitelerine Özgü Sorunlar¹

Eğitimin “toplumsal bir olgu olarak ele alındığı mekânlar” olmaktan çıkarılıp ekonomik birer mekân halini alan üniversiteler arasında bu dönüşümün en dramatik örnekleri vakıf üniversiteleri arasından çıkmaktadır (Gönel & Akçalı, 2007, s.8). Vakıf üniversitelerinin psikoloji bölümlerinde çalışan öğretim üyelerinin deneyimledikleri çaresizlik hislerinin kaynaklarının başında piyasa için üretilen bilginin üreticisi haline gelmek bulunmaktadır. Bilgiye eşit erişimin sağlanması ve ücretsiz eğitimin sosyal devlet tarafından sağlanması talebinin karşılığının/muhatabının olmaması, öğrencilerin birbirleriyle kıyasıya bir rekabet içinde olmaları ama mezuniyetlerinin akabinde vasıflı fakat ucuz ve güvencesiz iş gücüne dönüşeceklerini bilmek birçok öğretim üyesi için ahlaki bir sorunsalı da beraberinde getirmektedir.

Popülerleşen psikoloji bölümlerindeki öğretim elemanları da bir tür pazarlamacı/girişimci gibi davranma, ‘işe yarayan’ bilgi üretme ve seri halde öğrenci mezun etme zorlamalarıyla sendikasız, iş güvencesiz ve örgütsüz olarak baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Üniversitelerin bilgi üreten ve bunu paylaşan pozisyonu bir ‘işçi’ üretme sürecine doğru hızla evrilirken vakıf üniversiteleri de ‘piyasadan’ talep gören bölümlere öncelik verip temel bilim alanlarını gözden çıkarmış oldular. Matematik, fizik, felsefe, sosyoloji, antropoloji gibi temel bilim bölümlerinin ardı ardına kapanması ya da hiç açılmaması üniversite-sermaye ilişkisinin, hakkında piyasaya yön verenlerin belirlediği ihtiyaçları karşılamaktan öte bir işlev arzu edilmeyen gündelik-pragmatik bir üniversite tasarısının sonucudur.

Psikoloji bölümlerinin artan popülerliğinin neye hizmet ettiği sorusu sıklıkla geçiştirilmekte, toplumsal faydaya katkısının tartışılması geciktirilmektedir. Şu an içinde bulunduğumuz kontrolsüz, orantısız, dengesiz ve denetimsiz nicel genişleme sürecinden beslenen bu yapay ve geçici popülerlik, bir vakıf üniversitesinde işten çıkarılan bir öğretim elemanının diğer bir vakıf

¹ Bu bölüme sağladığı katkılardan dolayı Belma Bekçi’ye teşekkür ederiz.

üniversitesinde iş bulabilmesi gibi bir 'fayda' sağlarken, beraberinde, üniversitenin ve buna bağlı olarak psikoloji bölümlerinin asıl tanım, görev ve işlevlerinin kendi mensupları eliyle yozlaşmasına hizmet etmektedir.

Vakıf üniversitelerindeki diğer bir önemli sorun ise tüm sektörlerde olduğu gibi taşeronlaşmadır. Çoğunlukla doktora öğrencisi veya yeni mezunların uzmanlık alanlarının ne olduğuna bakmaksızın psikolojide alan derslerini vermeleri sıradan bir uygulamaya dönüşmüştür (Türk Psikologlar Derneği, 2014a). Farklı üniversitelerde eğitim asistanı, misafir öğretim görevlisi, saat ücretli okutman, bursiyer gibi isimler altında iş güvencesi olmayan, sigorta primi sadece fiilen derste bulunduğu dakikalar üzerinden ödenen, öğle yemeği, servis/yolluk, bilgi kaynaklarına erişim gibi özlük haklarını kapsamayan mevsimlik işçilik biçimleri türemiştir (Kural, 2014a).

Bir şekilde vakıf üniversitesinde tam zamanlı kadro edinebilen akademik personelin çalıştığı ortam, akademik gelişime her zaman olanak tanımamaktadır. Kadrolu araştırma görevlileri, vakıf üniversitelerinde bölüm sekreterliğinin yerine bütün fakültenin idari işlerini yürütmek için yalnızca dekanlık/fakülte sekreterliği makamları bulunduğundan çoğunlukla bölüm sekreteri olarak da görev yapmaktadırlar. Sınav gözetmenliği, ödev ve sınav kâğıdı okuma, bölüm öğretim elemanlarının araştırmalarının takibi, laboratuvar yöneticiliği gibi işler arasında, ders programı oluşturma, öğrenci kayıtlarının takibi, belge yönetimi gibi idari işlerle de ilgilenmektedirler. Ayrıca yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin yasal hakkı olan iki günlük eğitim-öğretim izni bazı vakıf üniversitelerinde kullanılmamaktadır. Benzer bir durum yardımcı doçent düzeyindeki akademisyenler için de geçerlidir. Yukarıda da bahsedilen Bologna sürecinin iş yükü, haftada 15 saate yaklaşan ders yüküne eklenmekte, üniversite yönetimleri tarafından dayatılan yayın sayılarına erişme çabalarına karışmaktadır. Çoğu vakıf üniversitesinde olan ve personelin giriş-çıkış saatlerinin kaydını tutan kartlı giriş sistemleri, zaten gergin olan çalışma ortamı daha da gerginleştirmektedir. Bahsedilen bu ortam, yardımcı doçent düzeyindeki akademisyenlerin araştırma görevliliği yapan genç meslektaşlarının gelişimleri için gereken araştırma mentorluğu, süpervizyon gibi önemli rollere zaman ayıramamalarına yol açmakta, psikolojideki lisansüstü eğitim deneyimini de fakirleştirmektedir.

Bölüm sayılarının ve bölüm kontenjanlarının hesapsız artışı, psikoloji disiplini dışından gelen öğretim elemanlarının orantısız temsili, ders programlarının psikoloji disiplininin gereklerine göre değil bölümdeki mevcut öğretim elemanlarının birikimlerine ve tercihlerine göre şekillenmesine yol açmaktadır. Bu 'yöntemle' hazırlanmış ders programları, bölüm mezunlarını temel bilimsel yeterlik düzeyine getirmediği gibi alanda çalışmaya hazırlayacak bir beceri setiyle de donatmamaktadır. Psikoloji bölümlerinin popülerliğinin en sık gözlenen çıktısı, bölüme yeni gelmiş öğrencilerin başlangıç donanımlarıyla mezuniyet aşamasına gelmiş öğrencilerin donanımları arasındaki farkın, ne mezunu ne de istihdam edenleri memnun eden bir kapsam ve içerikte gerçekleşmiyor oluşudur (Aslıtürk & Batur, 2014). Bu açıdan bakıldığında, Türkiye'deki birçok üniversitenin psikoloji bölümü neoliberal politikaların hedefleri ile bu hedefler doğrultusunda belirlenen sosyal politikaların beklentileri açısından dahi çok problemlidir.

Psikoloji ve Savunuculuk

Her ne kadar yukarıdaki tartışma sorunların sistem kaynaklı boyutlarına işaret etse de, vakıf üniversitelerinde çalışanların da sistemi pekiştirmeye katkılarını göz ardı etmemek gerekir. Son yıllarda artan haksız işten çıkarma

ve tek taraflı sözleşme fesihlerinde işten çıkarılan mesai arkadaşlarının yanında duran akademisyenlerin dayanışmalarına tanıklık etmiş olsak da, hatırı sayılır oranda vakıf üniversitesi çalışanı kendi kurumlarında yaşanan hak ihlallerine karşı sessiz kalmıştır. Bu tür hak ihlallerinin yaşandığı kurumlardaki yaygın deneyim ise işten çıkarmalardan bir süre sonra işleyişin eski haline döndüğüdür. İşten çıkarma veya sözleşme feshi kadar görünür olmayan sözleşme şartlarının değişmesi, ek ödeme yapmadan sözleşmede bulunmayan veya muğlak ifadelerle dayandırılan idari işlerin talep edilmesi, akademisyenin çalışma alanlarına müdahale gibi hak ihlalleri karşısında sessiz kalmak giderek olağanlaşmaktadır.

Vakıf üniversitelerindeki sorunların en üzücü tarafı, bu sorunlarda kimi zaman idari göreve de sahip öğretim üyesi psikologların parmağının bulunmasıdır. Bazı vakıf üniversitelerinde bölüme araştırma görevlisi yerine eğitim asistanı alan, belirli bir süre dışarıdan ders verirse kalıcı kadroya verme sözü verip taşeronlaşmayı meşrulaştırmaya çalışan, araştırma görevlisine isim hakkı vermeden araştırmasında çalıştıran, personelin saat kaçta gelip gittiğinin hesabını tutan bizzat psikoloji bölüm başkanı ve/veya psikoloji alanından gelen dekan olabilmektedir. Doğrudan uygulamacısı olmasa bile psikoloji alanından gelen idareciler bu uygulamalarla karşı karşıya kalan bölüm elemanını korumayan, bölüm üyesinin hakkını savunmayan tutumlar sergileyebilmektedirler.

Savunuculuk, bilim, meslek ve eğitim alanı olarak psikolojinin kaçınılmaz bir parçasıdır. İnsan deneyimini bu kadar yakından inceleyen bir bilim dalı ve meslek grubu; bireysel, grup içi veya gruplar arası psikolojik dinamiklerin de şekillendirdiği (örn. narsisizm, damgalama, ayrımcılık, şiddet, cebri kontrol) toplumsal süreçlere dair söz söyleme ve bu süreçlerde yara alan, şiddete maruz kalan, sesini duyuramayan birey ve toplulukların yanında durma sorumluluğu taşır. Erk sahibi olmanın kişiyi nasıl dönüştürdüğünü ve zulüm görenin nasıl zulmeden olduğunu araştıran psikolog, tam da sürece dair mekanizmayı bildiğinden, erk sahibi olup zalimleşmemekle, erk tarafından ezilen, bu erkten yara alan kişinin yanında durmakla ve bu yaralanmayı önleyebilecek çalışmalar yapmakla yükümlüdür. Bu bağlamda savunuculuk, psikoloji eğitiminin ana eksenlerinden birini oluşturmalıdır.

Meslektaşlar arasında dayanışmanın olmadığı, bölüm/kurum üyelerinin birbirinin hakkını savunmadığı, hak ihlalinin doğrudan psikoloji alanından gelen ve ihlalin ne kadar yaralayıcı olduğunu bilen idareciler tarafından yapılabildiği, hak ihlalinde bulunan kurumun işleyişini hiçbir şey olmamış gibi sürdürebildiği bir ortam, vakıf üniversitesinde okuyan öğrencilerinin savunuculuğa dair bir model görmemeleri, kendilerini etkisiz ve çaresiz hissetmeleri ve savunuculuğu psikolojiyle ilişkilendirememeleri gibi deneyimlere yol açabilmektedir. Dersine giren öğretim üyesinin, dersine giren bir başka öğretim üyesi işten çıkarıldığında yaptırım korkusu veya duyarsızlık nedeniyle bu duruma tepki göstermemesi, daha da kötüsü dersine giren öğretim üyesinin, dersine giren bir başka öğretim üyesini işten çıkarması, öğrencinin de bu durumu kanıksaması, kendisinin de yaptırımdan korkması veya duyarsızlaşması gibi zincirleme bir etki gösterme riski taşır.

Çözüm Önerileri

Yukarıda belirlenen sorunlar hem sistemik hem de bireysel kapsamda tartışılmıştır. Buna paralel olarak çözüm önerileri de sistemik ve bireysel olarak sunulacaktır.

Sistemik sorunların çözümüne dair en önemli gelişme, farklı vakıf üniversitelerinde gelişen örgütlü mücadele ve sendikalaşma çalışmalarıdır. Bu çalışmalara Bilgi Asistan Dayanışması, Yeditepe Asistan Dayanışması (<http://yeditepeasistandayanismasi.wordpress.com>), Bilgi Üniversitesi Çalışanları, Eğitim-Sen Üniversiteler Şubeleri örnek verilebilir (Kural, 2014b). Bu dayanışma gruplarının mücadeleleri sayesinde haksız işten çıkarılmalara karşı hukuki kazanımlar elde edilmeye başlanmıştır. Bu çalışmaların son örneği ise Eğitim-Sen Üniversiteler Şubesi'nde örgütlenmeye başlayan Vakıf Üniversiteleri Çalışma Birimi'nin temellerini attığı Vakıf Üniversiteleri Emekçileri Dayanışma Ağı'dır (<http://vakifdayanisma.com>).

Vakıf üniversitesindeki psikoloji eğitimine dair sorunların çözümünde bireysel eylemler de önemli rol oynayacaktır. İlk aşamada vakıf üniversitesinde yaşananlar konusunda, özellikle öğrencilerde farkındalık yaratılmalıdır. Bu konuda uygulamaya geçirilebilecek bir eylem, vakıf üniversitesi çalışanlarının deneyimlerini ders izleklerine aktarmaktır. Amerika'da da giderek yaygınlaşan taşeronlaşmaya karşı örgütlenen City University New York (CUNY) Adjunct Project² (<http://cunyadjunctproject.org>), uyarlanmış çevirisi bu makalenin ekinde sunulmuş metni açık kaynak olarak öğretim elemanlarının kullanımına açmıştır (bkz. EK 1). CUNY Adjunct Project ayrıca, sağladığı açık kaynak tartışma sorularıyla *Komünist Manifesto*'nun 'Burjuvazi ve Proleterya' bölümü üzerinden üniversitenin şirketleşmesi ve bağımlı emek/bağımlı öğretim kavramlarını derste ele almayı önermektedir (CUNY Adjunct Project, 2010). Benzer projelerin Türkiye akademisi için yapılması önemlidir. Ekte bulunan çevirinin bu çalışmalara katkı sunmasını umuyoruz.

Öğrenci ile farkındalık üzerine çalışma yaparken, vakıf üniversitesi çalışanın uygulamaya geçirebileceği bir başka önemli eylem, savunucu modeli olmak ve sınıf içi ve dışında dayanışma örneği sergilemektir. Kendi yaşadığı hak ihlalini sınıfta (veya sınıfta bulunması engellenmişse diğer iletişim kanallarıyla) duyurma ve destek talep etme, meslektaşının yaşadığı hak ihlalinde meslektaşının yanında durma ve hakkını savunma, öğrencisinin engellenme deneyiminde öğrencisinin hakkını savunucu tutum gösterme, meslek yasası taleplerinde ve meslek içi örgütlenme çalışmalarında öğrencisiyle yan yana durma, öğretim üyesinin psikoloji eğitiminin ana eksenlerinden birini oluşturan savunuculuğu iletmenin en güçlü yollarıdır. Meslektaşının ve öğrencisinin yanında durmayan, hakkını talep etmeyen öğretim üyesinin derste anlattığı bireysel, grup içi, gruplar arası dinamikler içi boş kavramlar olarak havada asılı kalacaktır.

Savunuculuğu ders programına almaya çalışırken yukarıda tartışılan Bologna süreci gibi tektipleştiren uygulamalar öğretim elemanın karşısına çıkmaktadır. Bireysel olarak bu durumla şu şekilde mücadele edilebilir; örneğin BP ile belirlenen Gelişim Psikolojisi dersinin bir ya da iki haftasında toplumsal cinsiyet rollerinin gelişimi anlatılırken, Sosyal Psikoloji dersinde geleneksel aile kavramı tartışmaya açılabilir. Klinik Psikoloji dersinde zorunlu göç deneyimi sonrasında travma sonrası stres bozukluğu belirtileri gösteren bir olgu ele alınırken, Bilişsel Psikoloji dersinde anadilinden başka bir dilde eğitim almanın dil gelişimine etkileri konuşulabilir. Bölümün görece daha bağımsız olduğu seçmeli dersleri açarken de vakıf üniversitesi çalışanı

² İngilizcede tamamlayıcı, mütemmim anlamına gelen 'adjunct' sözcüğünün akademide kullanımının tam karşılığı Türkçede yoktur. Hem akademide taşeronlaşmanın son yıllarda hızla artması, hem de her kurumun edebi kelamlaştırarak ucuz iş gücü olarak çalıştırdığı kimselere 'misafir, yardımcı, ek görevli, sözleşmeli' gibi unvanlar vermesi sebebiyle ortak bir kavramda henüz uzlaşmamıştır. Bu nedenle, 'CUNY Adjunct Project' metin boyunca olduğu gibi bırakılmış, taşeron akademik personele de 'yarı zamanlı/sözleşmeli öğretim elemanı' denmiştir.

çerçevesini genişleterek kendi uzmanlık alanının hak ihlaline uğrayan toplulukların koşullarını iyileştirme çabasına nasıl dönüştürülebileceğine dair öğrencileriyle birlikte kafa yorabilir. Dönem boyunca verilen ödevler, yapılan sınıf içi çalışmalar da psikososyal destek, çatışma yönetimi, barış eğitimi projeleri geliştirmek gibi savunuculuğu pekiştirici eylemler üzerinden tasarlanabilir.

Sonuç

Bu makalede sözü edilen sorunlar ve süreçler, makale yazarlarının da içinde olduğu büyük bir topluluk tarafından deneyimlenmekte, kişiler tarafından bölüm koridorlarında, kongre çay molalarında, bölüm toplantısı/fakülte toplantısı/akademik kurul öncesinde, arasında, sonrasında konuşulmakta, fakat bir türlü toplantıların ana gündem maddeleri arasına girememekte, bu deneyimin içinde bulunan öğretim elemanlarının ana çalışma konusuna, kongre sunumlarının kendisine, psikoloji bölümlerinin ana gündemlerinden birine dönüşmemektedir. Örneğin, bu makale de, Bologna komisyon toplantıları, akreditasyon evrak işlemleri, meslek örgütünde üstlenilen sorumluluklar ve meslek yasası çalışmaları arasında yazılmıştır. Aslında olağandışı olan bu durum, günümüzdeki uygulamalar sebebiyle o denli normalleşmiştir ki, bir yandan mevcut çalışma durumunun korunmasıyla ilgili kişisel motivasyonlar, diğer yandan her bölümün kendi içinde güçlkle sağladığı dengelerin bozulmamasına ilişkin kaygılar, öğretim elemanlarının soludukları havanın onları ne denli soluksuz bıraktığını fark etmemek veya fark etmeyi tercih etmemek konumuma sürüklemektedir. Bu çalışma, içinde yaşadığımız koşulların etrafından dolaşılması gereken engeller değil ana gündemimizin ta kendisi olduğunu hatırlama, bazı sistemik ve bireysel çözüm önerileriyle üzerimizdeki çaresizlik havasını dağıtma ve aynı havayı soluduğumuz meslektaşlarımızla işbirliği, dayanışma ve örgütlenme çağrısını bir kez daha dile getirme çabasındadır.³

Kaynaklar

Arık, E. (7 Kasım 2013). Psikoloji bölümleri öğretim üyeleri hakkında sayısal bilgi. 18 Kasım 2014, <http://akademi.enginarik.com/2013/11/psikoloji-bolumleri-ogretim-uyeleri.html>

Arık, E. (29 Temmuz 2014). Psikoloji bölümleri öğretim üyeleri sayıları, yüksek lisans ve doktora programları. 13 Aralık 2014, <http://akademi.enginarik.com/2014/07/psikoloji-bolumleri-ogretim-uyeleri.html>

Aslıtürk, E., & Batur, S. (2014). Teknisyenlik ve toplumsallık arasında psikolojinin dünü, bugünü ve yarını. *Eleştirel Psikoloji Bülteni*, 5, 6-17.

Batur, S. (2006). Türkiye’de psikolojinin kurumsallaşmasında toplumsal ve politik belirleyenler. *Toplum ve Bilim*, 107, 217-230.

CUNY Adjunct Project (28 Eylül 2010). Bring it to class. 15 Kasım 2014, <http://cunyadjunctproject.org/get-involved/organizingeducation/bring-it-to-class/>

Eğitim ve Bilim Emekçilerinin Yükseköğretim Deklarasyonu (2008). 18 Kasım 2014, <http://anti-bologna.blogspot.com.tr/>

³ Bu makalenin gelişimi için değerli önerilerde bulunan meslektaşlarımız Belma Bekçi ve Ahmet Tosun’a teşekkürlerimizi sunarız.

FEDEK (2009). Fen, edebiyat, fen-edebiyat, dil ve tarih-coğrafya fakülteleri öğretim programları değerlendirme ve akreditasyon derneği (FEDEK) tüzüğü. 20 Kasım 2014, <http://www.fedek.org.tr/Belgeler.php>

Gönel, F. D., & Akçalı, T. (2007). Türkiye’de neoliberal politikaların üniversite eğitimine yansımaları. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi* 5(20), 4-29.

Kılanç, B. (28 Ekim 2013). Son yılların gözde tercihi: Psikoloji. *Akşam*. 19 Kasım 2014, <http://www.aksam.com.tr/yazarlar/son-yillar-in-gozde-tercihi-psikoloji/haber-256024>

Kural, B. (8 Nisan 2014a). Asistanlar on ay işçi, iki ay işsiz. *Bianet*. 20 Kasım 2014, <http://www.bianet.org/bianet/emek/154799-asistanlar-on-ay-isli-iki-ay-issiz>

Kural, B. (6 Kasım 2014b). Öğrenciler sözleşmesiz işçi, işçiler taşeron. *Bianet*. 20 Kasım 2014, <http://www.bianet.org/bianet/emek/159744-ogrenciler-sozlesmesiz-isci-isciler-taseron>

Sümer, N., Helvacı, E., & Mısırlısoy, M. (2013). Employability of psychology graduates and their job satisfaction in Turkey: An online survey. *Psychology Learning & Teaching*,12,191-198.

Türk Psikologlar Derneği (2014a). TPD Psikoloji lisans ve lisansüstü eğitimi çalıştay raporu. 19 Kasım 2014, <http://www.psikolog.org.tr/?Detail=1166>

Türk Psikologlar Derneği (2014b). TPD Psikoloji lisans eğitimi akreditsyon elkitabı. 19 Kasım 2014, <http://www.psikolog.org.tr/index.php?Detail=1063>

EK 1 - Ders izleğine eklemek için örnek metin

CUNY (City University of New York) Adjunct Project tarafından açık kullanıma sunulmuş metinden çevrilmiş ve Türkiye’deki duruma uyarlanmıştır. Metne şu bağlantıdan ulaşılabilir: <http://cunyadjunctproject.org/get-involved/organizingeducation/bring-it-to-class/>

Yarı-zamanlı/sözleşmeli öğretim elemanından ders almak ne anlama gelir?

Üniversitelerin giderek yarı-zamanlı/sözleşmeli öğretim elemanlarından hizmet almaya yönelmeleri, derslerin işlenişi ve eğitim kalitesini zayıflatmaktadır. Yarı-zamanlı/sözleşmeli öğretim elemanları, bölümün daimi üyeleri değildir; bize derste geçirdiğimiz zaman üzerinden saat ücreti ödenmektedir. Ofis saatleri, öğrencilerle ders dışı iletişim, sınav/ödev okuma, ders hazırlığı, referans mektubu yazma gibi işler için ücret almamaktayız. Öğrencilere bağlılığımızdan bu işleri yapmaktayız ama temelde bu işler gönüllü, ücretsiz iş gücünün parçasıdır.

Ayrıca, yarı-zamanlı/sözleşmeli öğretim elemanları, tam zamanlı, maaşlı, kadrolu öğretim elemanlarından daha az ücret almaktadırlar [Kurumunuzdaki örneği verebilirsiniz]. Bir başka deyişle, yarı-zamanlı/sözleşmeli öğretim elemanları ucuz iş gücü oluşturmakta ve bütçe kesintilerine başvuran kurumlar için çekici bir seçenek sunmaktadır.

Ek olarak, yarı-zamanlı/sözleşmeli öğretim elemanlarının iş güvenliği neredeyse yoktur. Dönemden döneme veya yıldan yıla işe alındıklarından, yıllardır aynı okulda ders veriyor olsalar bile işlerinin devam edeceğine dair

bir garantileri yoktur. Ücret ve iş güvenliği gibi, yarı-zamanlı/sözleşmeli öğretim elemanların özlük hakları da kadrolu öğretim elemanlarından daha azdır [Burada kendi kurumlarınızdaki sağlık sigortası, öğle yemeği, servis gibi uygulamalardan örnek verebilirsiniz].

Üniversitede yarı-zamanlı/sözleşmeli öğretim elemanlarının artmasından öğrencilere ne?

Yarı-zamanlı/sözleşmeli öğretim elemanlarının yetenekli ve işlerine bağlı profesyoneller olmalarına rağmen çalışma koşulları öğrencilere ve tüm üniversiteye zarar vermektedir. Yarı-zamanlı/sözleşmeli öğretim elemanları az ücretle çok çalıştıklarında derslere ve öğrencilere daha az zaman ve çaba ayırabilmektedirler. Eşit ücret prensibi, işlevsel bir üniversitenin önemli bir ögesidir ve hem öğrencilerin hem de öğretim elemanlarının deneyimlerini iyileştirir. Yarı-zamanlı/sözleşmeli öğretim elemanlarının akademik özgürlüğü kısıtlı iş güvencesi ile tehdit edildiğinde, öğrenciler daha çeşitsiz, daha az heyecan veren fikirlere maruz kalarak bu durumdan zarar görürler. Yarı-zamanlı/sözleşmeli öğretim elemanları sürekli olarak değiştikçe öğrenciler daha önce ders aldıkları bir öğretim elemanından ders alamaz ve hatta onu bulamaz durumda kalacaklardır.

Eğitim ve araştırmaya odaklanabilen, emeğinin karşılığını alan öğretim üyelerinden ders almayı hak ediyorsunuz. Yarı-zamanlı/sözleşmeli öğretim elemanlardan referans mektubu almanın da sizin için avantajlı olmadığını, üniversitelerin kadrolu/tam-zamanlı öğretim üyelerinin yazdığı referans mektuplarını daha fazla ciddiye aldığını da hatırlamalısınız.

Siz de taşeronlaşmaya karşı hareketin bir parçası olmak isterseniz nasıl katkıda bulunacağınızı birlikte konuşabiliriz.

Vakıf Üniversitesinde Psikoloji Eğitimi

Yudit Namer, Olga Selin Hünler, Ekrem Düzen

Türkiye’de psikoloji eğitimi, psikologların bağımsız meslek yasası mücadelesi, YÖK’ün psikoloji bölümlerinin akreditasyon sürecini aynı anda yetkin ve yetkin olmayan farklı mercilere vermesi, farklı alanlarda uzmanlaşmaya erişimin adil dağılmaması gibi sorunlarla karşı karşıyadır.

Türkiye’de vakıf üniversiteleri bünyesindeki psikoloji eğitimi ise bu sorunlar içerisinde varlığını sürdürmeye çalışırken aynı zamanda öğretim kaynaklarını aşan öğrenci sayısı, psikolojide uzmanlaşmanın doğasına ters düşen kalabalık lisansüstü sınıfları, sözleşmeli-kadrolu ve ders saat ücretiyle öğretim hizmeti sağlayan öğretim elemanlarının güvencesiz çalışma koşulları gibi sıkıntıların gölgesinde ilerlemektedir. Bu koşullarda bağımsız meslek yasası mücadelesi veren, alanda savunucu rolü üstlenen ve toplum yararına çalışan psikolog yetiştirmek giderek zorlaşmaktadır. Bu panel/bildiri özellikle vakıf üniversitelerindeki psikoloji bölümlerinde savunucu psikolog yetiştirmenin zorluklarına odaklanarak Türkiye’deki psikoloji eğitimine eleştirel bir bakış getirmeyi ve alternatif öneriler sunmayı hedeflemektedir.

Li Zanîgehên Weqfan Perwerdehiya Derûnnasiyê

Yudit Namer, Olga Selin Hünler, Ekrem Düzen

Kurte: Li Tirkiyeyê perwerdehiya derûnnasiyê, bi pirsgirêkên wek têkoşîna derûnnasan a ji bo zagona pîşeyê, di heman demê de dayîna pêvajoya akreditasyona

beşên derûnnasiyê ya ji bo sazî û dezgehên şareza û ne şareza ya ji aliyê YÖK'ê ve, bi awayekî adilane belavnekirina mafê pisporbûna di beşên cuda de, rû bi rû ye. Li Tirkiyeyê di bin banê zanîngehên weqfan de perwerdehiya derûnnasiyê hewl dide ku li gel van pirsgirêkan hebûna xwe biparêze û di heman demê de di bin siya astengiyên wek hejmara xwendekaran a ji qeweta hîndekaran zêdetir, polên lîsansa bilind ên hejmara xwendekaran zêde yên ne li gorî xwezaya pisporbûna derûnnasiyê, şert û mercên xebatê yên hîndekarên ku xizmeta hîndekariyê didin û bê ewlehiya civakî bi awayê peymandar, kadro û bi destmiz dixebitin, bi pêş dikeve. Di van şert û mercan de gihandina derûnnasên ku têkoşîna zagona pîşeyî bimeşînin, wek parêzvanên qadê tevbigerin û li gorî sûda civakê bixebitin her ku diçe diwartir dibe. Ev panel/pêşkêşe bi taybetî li ser di beşên derûnnasiyê yên zanîngehên weqfan de diwariya gihandina derûnnasên parêzvan disekine. Hewl dide ku bi awayekî rexneyî perwerdehiya derûnnasiyê ya li Tirkiyeyê binirxîne û pêşniyazên alternatîf pêşkêş bike.

Psychology Education in Foundation Universities

Yudit Namer, Olga Selin Hünler, Ekrem Düzen

Psychology education in Turkey is currently facing difficulties such as campaigning for professional regulation under an independent 'psychologists act', the Council of Higher Education's simultaneous authorization of competent as well as unfit bodies to accredit psychology departments, and unjust distribution of access to professional specialization. Psychology education in foundation universities, while trying to persevere within the aforementioned circumstances, has to cope with student numbers exceeding teaching resources, overcrowded graduate classes which is contrary the nature of specialization in psychology, and the precarious conditions of the teaching staff who often teach on the basis of hourly pay or yearly contracts. These constrains deem it very difficult to nurture psychologists who campaign for their rights, advocate for others' rights and work for the community. This presentation will attempt to develop a critical outlook on psychology education in Turkey with a specific focus on the difficulties of nurturing advocate psychologists, and hope to propose alternative solutions.